

РОЗДІЛ II. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

УДК 811.112.2(07)Б27

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2024-2-02>

КРИТЕРІЇ ВИБОРУ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Басюк Л. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Волинський національний університет імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0003-2805-5735
lessjabassjuk@ukr.net*

Денисова С. П.

*старший викладач циклової комісії словесних дисциплін
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
просп. Волі, 36, Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0001-9352-7036
ldenusova.svitlana@gmail.com*

Лагановська К. А.

*студентка I курсу
Волинський національний університет імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, Луцьк, Україна
orcid.org/0009-0000-0044-1031
katalaganovska28@gmail.com*

Ключові слова: підручник, вікова категорія учнів, цілі навчання, рівень володіння мовою А1, онлайн-ресурси, мовна компетенція, мовленнєва компетенція.

У статті йдеться про критерії вибору підручника для дітей, підлітків та дорослих, які розпочинають вивчати німецьку мову на рівні А1. Основними критеріями під час вибору підручника є вікова категорія учнів та рівень володіння іноземною мовою. Охарактеризовано різноманітні підручники рівня А1. Для дитячої вікової категорії важливо, щоб вони мали яскраві та різноманітні ілюстрації, ігри та інтерактивні вправи. Тематична насиченість, проста та доступна мова викладу матеріалу, аудіо- та відеоматеріали підвищують мотивацію дітей до навчання іноземної мови. Під час вибору підручника для підлітків мають бути враховані їхні інтереси, хобі, рівень розвитку, тематика, що сприяють розвитку комунікативних навичок підлітків. Культурна складова частина підручника та використання онлайн-ресурсів є також важливими факторами, які формують підлітків як сучасних знавців іноземної мови і культури. Для дорослої аудиторії важливі насиченість підручників практичними завданнями з граматики. Тренування лексики та формування навичок мовлення, застосування аудіо, відео та онлайн-ресурсів, культурний контекст сприяють глибокому засвоєнню матеріалу та використанню в щоденних ситуаціях. Наведено алгоритм вибору підручників для дітей, підлітків та дорослих за такими критеріями:

компонентна складова частина, ціль навчання, побудова підручника, прогресія навчання, зміст розділів, контрастність, додаткові інструменти, оформлення. На прикладі трьох підручників (Prima – Los geht's! Deutsch für Kinder A1.3, Beste Freunde A1.1 Deutsch für Jugendliche та Spektrum A1+) для різновікових цільових груп на початковому етапі вивчення німецької мови А 1 подано детальний аналіз за вибраними критеріями вибору навчального засобу. Узагальнено спільні (мовна концепція А1, ситуативний підхід, різноманітність вправ та завдань) та відмінні (методика навчання, тематика підручників та стиль мовлення) риси підручників з німецької мови рівня А1 для різних вікових категорій (діти, підлітки, дорослі).

CRITERIA FOR CHOOSING TEXTBOOKS FOR TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

Basiuk L. M.

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology
Lesya Ukrainka Volyn National University
13 Voli Avenue, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2805-5735
lessjabassjuk@ukr.net*

Denysova S. P.

*Senior Lecturer at the Cycle Commission of Verbal Disciplines
Municipal Institution of Higher Education “Lutsk Pedagogical College”
of Volyn Regional Council
36 Voli Avenue, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9352-7036
Idenysova.svitlana@gmail.com*

Lahanovska K. A.

*First-year Student
Lesya Ukrainka Volyn National University
13 Voli Avenue, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0009-0000-0044-1031
katalaganovska28@gmail.com*

Key words: *textbook, age group of learners, learning goals, A1 language level, online resources, language competence, speech competence.*

The article deals with the criteria for choosing a textbook for children, adolescents and adults who start learning German at A1 level. The main criteria for choosing a textbook are the age category of students and their level of foreign language proficiency. The article describes various A1 textbooks. It is important for the children's age group that textbooks have bright and varied illustrations, games and interactive exercises. Thematic richness, simple and accessible language, audio and video materials increase children's motivation to learn a foreign language. When choosing a textbook for adolescents, one should take into account their interests, hobbies, developmental level and topics that contribute to the development of their communication skills. The cultural component of the textbook and the use of online resources are also important factors that shape teenagers as modern experts in a foreign language

and culture. For an adult audience, it is important to provide textbooks with practical grammar tasks. Vocabulary training and speaking skills, the use of audio, video and online resources, and cultural context also contribute to deep learning and use of the material in everyday situations. The article presents an algorithm for selecting textbooks for children, adolescents and adults based on the criteria of components, learning goal, textbook structure, learning progression, chapter content, contrast, additional tools and design. A detailed analysis of the selected criteria for choosing a teaching tool is presented on the example of three textbooks (Prima – Los geht's! Deutsch für Kinder A 1.3, Beste Freunde A1.1 Deutsch für Jugendliche and Spektrum A1+) for different groups at the initial stage of learning German A1. The article summarizes the common (A1 language concept, situational approach, variety of exercises and tasks) and distinctive (teaching methods, textbook topics and style of speech) features of A1 German textbooks for different age groups (children, teenagers, adults).

Постановка проблеми. Викладання іноземної мови є складним процесом, який передбачає від педагога комплексних знань цілей, змісту, принципів, методів і засобів навчання. Для ефективного, успішного та цікавого навчання необхідно знайти саме той засіб, який відповідатиме вимогам, цілям та інтересам як учнів, так і педагогів. Саме критерії відбору підручника як невід'ємного складника навчального процесу повинні бути враховані на початковому етапі вивчення іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вибору підручників, порівняльному аналізу вітчизняних підручників з німецької мови для початкової школи та принципам конструювання підручників з іноземних мов, історії зміни вимог та змісту підручників висвітлені в дослідженнях В.Г. Редько, Н.І. Яценюк, О.Ю. Лосєвої, С.Ю. Ніколаєвої, А.Є. Сем'янів [2; 3; 4; 5; 6]. Проте питання критеріїв вибору підручників з німецької мови іноземних видавництв для початку навчання дітей, підлітків та дорослих залишилося поза увагою науковців.

Мета статті полягає в тому, щоб запропонувати алгоритм вибору підручників для дітей, підлітків та дорослих, які розпочинають вивчати німецьку мову на початковому рівні А1 за визначеними критеріями.

Виклад основного матеріалу. Підручник – навчальне видання, що містить основи наукових знань і види діяльності з певної навчальної дисципліни, викладені відповідно до державних стандартів освіти та вимог офіційно затвердженої навчальної програми з урахуванням особливостей цієї дисципліни, типу закладу освіти і вимог дидактики.

За В.Г. Редько, підручник – це автономний навчальний засіб, який відіграє роль інформаційної моделі певної педагогічної системи і призначений для автоматизації управління педагогічним процесом [4].

Ретельний аналіз алгоритму вибору підручників для навчання іноземної мови визначає ефективний пошук якісних навчальних матеріалів для засвоєння мовних компетенцій учнями та підвищення якості мовної освіти.

Як зазначає С.Ю. Ніколаєва, підручник як засіб навчання посідає особливе місце в комплекті для учня, він є головним навчальним посібником. У ньому міститься методично організований мовний та мовленнєвий матеріал, вправи для оволодіння цим матеріалом у різних видах мовленнєвої діяльності, граматичний довідковий матеріал, додаток (пісні, вірші, словник тощо). Підручник повинен містити все, що необхідно для досягнення цілей навчання [3, с. 57].

Вибираючи засоби навчання іноземної мови, передусім підручник, слід пам'ятати про їх відповідність віковим особливостям учнів, рівню їх мовної та мовленнєвої підготовки, реаліям сучасного життя, вимогам чинної програми [3, с. 56].

Розмаїття сучасних підручників з німецької мови для різних вікових груп привертає увагу учасників навчального процесу і водночас ускладнює сам процес вибору саме того навчального засобу, який об'єднає зусилля і бажання вчителя навчати, а учня – навчатися.

Для дітей можна вибрати такі підручники: *Erste Schritte plus, Hallo Anna, Delfin, Pingpong Neu, Deutsch ganz leicht, Mit Erfolg zum Goethe-Zertifikat A1, Klasse! A1, Spielend Deutsch lernen, Tamburin, Schritte international junior, Entdecken und Verstehen, Team Deutsch*. Ці підручники містять яскраві ілюстрації, матеріал подається простою мовою, вони насичені вправами та іграми. Тематична організація, наявність аудіо- та відео-матеріалів, інтерактивні вправи є невід'ємними компонентами, які заохочують та мотивують дітей до вивчення, практики та розуміння іноземної мови. Інформація про німецьку культуру та

традиції допомагає дітям інтегруватись у мовне середовище та розуміти німецьку мову.

Підліткам будуть цікаві такі підручники: *Schritte international, Menschen, Netzwerk Deutsch als Fremdsprache, Em neu, Planetino, Team Deutsch, Sag Mal, Studio d, Schritte Plus*, які враховують їхні інтереси, хобі, рівень розвитку. Теми, які близькі підліткам, зокрема спорт, музика, шкільне життя, соціальні мережі, сприяють розвитку комунікативних навичок – умінню розмовляти, розуміти і слухати німецьку мову в близьких до реальних та власне реальних ситуаціях. Культурна складова частина підручника та використання онлайн-ресурсів сприяють розвитку інтересу до іноземної мови та її опанування.

Для дорослих можна запропонувати такі підручники: *Ja genau!, Menschen hier, Aspekte neu, Begegnungen, Netzwerk Deutsch als Fremdsprache, Panorama, Logisch! Neu, Menschen im Beruf*, мова яких є простою, зрозумілою. Насиченість практичними завданнями, що допомагають відпрацювати граматику, лексику та навички мовлення, застосування аудіо, відео та онлайн-ресурсів сприяють глибокому засвоєнню матеріалу. Культурний контекст поданої в текстах інформації та ситуаційно-орієнтований підхід сприяють вивченню мови та її використанню в повсякденному спілкуванні.

Окрім цільової групи та рівня володіння мовою, важливими для успішного процесу навчання є критерії вибору власне змісту підручника, зокрема компонентна складова частина, ціль навчання, побудова підручника, прогресія навчання, зміст розділів, контрастність, додаткові інструменти, оформлення.

У процесі дослідження проаналізовано підручники німецької мови рівня A1, визначеного Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти [1], для навчання дітей, підлітків та дорослих: *Prima – Los geht's! Deutsch für Kinder A1.3* (видавництво Cornelsen-Verlag) [8], *Beste Freunde A1.1 Deutsch für Jugendliche* (видавництво Hueber-Verlag) [7] та *Spektrum A1+* (видавництво Schubert-Verlag) [9] відповідно до наведених критеріїв.

Prima – Los geht's! Deutsch für Kinder A1.3 – це комплексне видання, яке складається з основного підручника, робочого зошита для учнів та книги для вчителя з методичними рекомендаціями й додатковими завданнями.

Підручник є частиною трилогії, яка призначена для учнів третього класу (від 8 до 9 років), які вивчають німецьку як першу або другу іноземну мову. Разом з томами 1 і 2 підручник *Deutsch für Kinder A1.3* веде до рівня A1 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Концепція та структура підручника, який складається з 8 розділів, ґрунтується на принципах комунікативної та діяльнісної орієнтації.

Основна увага приділяється розвитку мовленнєвих навичок, ситуативної та автентичної мовленнєвої поведінки, соціальної адаптації учнів у мовному середовищі. Головні герої Mia, Еміль, Лукас, Лотта, Том і їхній пес Соке є друзями учнів, які залучають їх у своє повсякденне життя, школу, сім'ю та вільний час, і в ігровій формі та за допомогою різноманітних завдань мотивують до вивчення німецької мови.

Основна частина розділу містить нову лексику, завдання з фонетики, читання та письма. Інтервальний метод повторення вивченого матеріалу через кожні два розділи представлений рубрикою «Маленька пауза». Метод опрацювання нового матеріалу адаптований до цільової аудиторії. Прогресія граматики є послідовною та легкою для сприйняття цільовою аудиторією.

Зміст робочого зошита відповідає структурі розподілу тем у підручнику. У кінці кожного уроку є перелік лексики. Робочий зошит пропонує підготовку до складання тесту *Goethe-Zertifikat A1 "Fit in Deutsch 1"*, адже кожних два розділи учні тренуватимуть одну з чотирьох частин екзамену.

Підручник є повністю німецькомовним, інформація лінгвокультурного характеру є актуальною та адаптованою до аудиторії молодшого шкільного віку. Аудіодиск для тренування слухання та диджитал-ресурси у вигляді коротких дидактизованих мультфільмів є цікавими та допоміжними засобами для вивчення німецької мови.

Підручник містить виважену кількість ілюстрацій, кожна з яких скеровує увагу учнів на завдання, що допомагає краще засвоїти матеріал та запам'ятати нову лексику асоціативним шляхом. Колірна гама підручника є гармонійною та позитивно впливає на сприйняття матеріалу. Теплі відтінки та великий кегль шрифту полегшують сприйняття інформації.

Beste Freunde A1.1 Deutsch für Jugendliche – комплексне видання, яке складається з основного підручника та робочого зошита, призначене для учнів молодшого та середнього шкільного віку.

Підручник складається з трьох модулів. Кожен з них містить три короткі уроки обсягом чотири сторінки кожен і тематично поєднаний з одним з підлітків. Відповідний герой представлений у портреті на першій сторінці модуля разом з навчальними цілями модуля. Кожен урок містить різноманітні тексти для читання та аудіювання, креативні вправи для виконання самостійно або в команді, короткі граматичні структури та вправи для їх опрацювання. Кожен модуль також містить сторінку у вигляді журналу з цікавою інформацією про країнознавство, сторінку проєкту для роботи над портфоліо та граматичний огляд, який чітко узагальнює граматичний матеріал модуля.

Важливою складовою частиною підручника є робочий зошит, зміст якого відповідає структурі розподілу тем у підручнику і містить окремі лексичні, граматичні завдання, вправи на слухання та письмо, а також роботу в командах. У кінці кожного уроку міститься перелік нової лексики.

Прогресія має сповільнений та порядковий характер. Інформація, подана у підручнику, є сучасною та адаптованою до цільової аудиторії. Зміст розділів передбачає вивчення мови шляхом невеликих кроків за допомогою текстів для читання та аудіювання лінгвокультурного характеру, систематичної структури граматики, лексики та ідіом.

Аудіодиск для тренування слухання та додаткові диджитал-матеріали до підручника можна знайти на сайті видавництва та в електронному застосунку. Підручник містить велику кількість ілюстрацій, його колірна гама є різноманітною, проте чітко скомпонованою відповідно до значень кольорів, наприклад жовтим завжди виділені граматичні структури, а блакитним – вправи з письма, що сприяє навчальному процесу. Тематичне поєднання розділів з героями-підлітками сприяє полегшенню запам'ятовування матеріалу методом асоціацій.

Spektrum A1+ – комплексне видання, яке складається з підручника, інтегрованого робочого зошита для учнів та книги для вчителя, і призначене для аудиторії старшого віку.

Підручник складається з 12 розділів, кожен з яких містить 4 елементи: основний розділ, робочий зошит з додатковими вправами для поглиблення знань з лексики і граматики, перелік важливої лексики та підсумковий тест для самостійного оцінювання успішності навчання. У кінці підручника також є зразок тесту на рівень мови A1 (Start Deutsch 1) та огляд усіх вивчених граматичних структур.

Зміст розділів не перевантажений, пропонує актуальну лексику для повсякденного життя, відповідає мовним та інтелектуальним потребам дорослих учнів. Підручник є повністю німецькомовним, тематичне наповнення – сучасним та адаптованим до цільової аудиторії, має ситуативний і лінгвокультурний характер. Два аудіодиски

для тренування слухання та диджитал-ресурси на сайті видавництва і в електронному застосунку пропонують додаткові матеріали до підручника та вправи до кожного розділу. Оптимальна кількість ілюстрацій та спокійна колірна гама сприяють засвоєнню навчального матеріалу.

Всі проаналізовані підручники мають як спільні та відмінні риси, які варто враховувати під час вибору для навчання німецької мови на початковому етапі.

Спільні риси підручників для дітей, підлітків та дорослих: мовні концепції рівня A1, що характерні для початкового рівня вивчення німецької мови і включають вивчення базової граматики, лексики та фразеології; ситуативний підхід, який спрямований на вивчення мовних навичок, які необхідні для спілкування у повсякденних ситуаціях, наприклад представлення, у ресторані, магазині; розмаїття вправ та завдань для розвитку всіх мовленнєвих компетенцій: читання, аудіювання, письма та усного мовлення.

Відмінні риси підручників для дітей, підлітків та дорослих: методика навчання для різних вікових груп, наприклад підручники для дітей можуть бути більш ігровими та інтерактивними, а для підлітків та дорослих – орієнтованими на практичне застосування мови в реальних ситуаціях; тематика підручників, яка відповідає інтересам та потребам різних вікових груп. Шкільне життя, ігри, розваги важливими будуть для дітей, а політика, музика, подорожі, стосунки – для аудиторії підлітків та дорослих; стиль мовлення залежно від вікових груп може варіюватись від простого та доступного для дітей та підлітків до складного і більш формального для дорослих.

Висновки і перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Таким чином, вибираючи підручник для навчання на початковому етапі вивчення німецької мови A1, слід враховувати не лише цільову вікову категорію учнів, критерії до побудови та змісту навчального матеріалу, але й індивідуальні потреби та інтереси учнів, задоволення яких є ключем до досягнення високих результатів навчання іноземної мови. Перспективним вбачаємо аналіз підручників для навчання німецької мови на різних рівнях: A2, B1, B2, C1.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/78787878/286/Recomend.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 31.05.2024).
2. Лосева О.Ю. Розвиток англomовної освіти учнів початкової школи в сучасній Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 ; Мукачівський державний університет. Мукачево, 2019. 248 с.
3. Ніколаєва С. Ю. та ін. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.
4. Редько В.Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 628 с.

5. Сем'янів А.Є. Роль підручника з іноземної мови у формуванні особистості учня. *Інноваційна педагогіка*. 2019. В. 18. Т. 1. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/18-1-ukr> (дата звернення: 31.05.2024).
6. Яценюк Н.І. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до формування іншомовної комунікативної компетенції молодших школярів засобами підручника: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2012. 24 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2438/1/Yatsenyuk_N_I.pdf (дата звернення: 31.05.2024).
7. Beste Freunde A1.1 Deutsch für Jugendliche. M. Georgiakaki, M. Bovermann, E. Graf-Riemann, Ch. Seuthe. Hueber Verlag GmbH & Co. 2013. S. 73.
8. Prima – Los geht's! Deutsch für Kinder A1.3. L. Ciepielewska-Kaczmarek, A. Obradovic, S. Sperling. Cornelsen-Verlag. Berlin. 2020. S. 84.
9. Spektrum A1+. A. Buscha, S. Szita. Schubert-Verlag. Leipzig. 2017. S. 272.

REFERENCES

1. Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity (2002). [Common European Framework of Reference for Languages]. Retrieved from <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/286/Recomend.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
2. Losieva, O.Yu. (2019). Rozvytok anhlomovnoi osvity uchniv pochatkovoї shkoly v suchasniї Ukraini (kinets XX – pochatok XXI stolittia). [Common European Framework of Reference for Languages] (Candidate's thesis). Mukachiv State University. Mukachiv [in Ukrainian].
3. Nikolaieva, S.Yu., Bihych, O.B., Brazhnyk, N.O., Haponova, S.V., Hryniuk, H.A., Oliinyk, T.I., Onyshchenko, K.I., Petrashchuk, O.P., Sazhko, L.A., Skliarenko, N.K., Smieliakov, L.P., Khomenko, E.H. & Shcherbak, LP. (2002). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
4. Redko, V.H. (2017). Konstruiuvannia zmistu shkilnykh pidruchnykiv z inozemnykh mov: teoriia i praktyka: monohrafiia. [Designing the content of school textbooks in foreign languages: theory and practice: monograph]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
5. Semianiv A.Ye. Rol pidruchnyka z inozemnoi movy u formuvanni osobystosti uchnia. [The role of a foreign language textbook in the formation of a student's personality]. *Innovatsiina pedahohika*, 2019. Retrieved from <http://www.innovpedagogy.od.ua/18-1-ukr> [in Ukrainian].
6. Yatseniuk, N.I. (2012). Pidhotovka maibutnykh uchyteliv inozemnoi movy do formuvannia inshomovnoi komunikativnoi kompetentsii molodshykh shkoliariv zasobamy pidruchnyka. [Preparing Future Foreign Language Teachers for the Formation of Foreign Language Communicative Competence of Primary School Students by Means of a Textbook]. (Extended abstract of candidate's thesis). Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil [in Ukrainian]. Retrieved from http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2438/1/Yatsenyuk_N_I.pdf [in Ukrainian].
7. Georgiakaki, M., Bovermann, M., Graf-Riemann, E. & Seuthe, Ch. (2013). *Beste Freunde A1.1 Deutsch für Jugendliche*. [Best Friends A1.1 German for teenagers.]. Hueber Verlag GmbH & Co. [in German].
8. Ciepielewska-Kaczmarek, L., Obradovic, A. & Sperling, S. (2020) *Prima – Los geht's! Deutsch für Kinder A 1.3*. [Prima – Let's go! German for children A1.3.]. Berlin: Cornelsen-Verlag. [in German].
9. Buscha, A., Szita, S. (2017) *Spektrum A1+*. [Spectrum A1+]. Leipzig: Schubert-Verlag. [in German].